

שע"י המכון התורני ירושלים

נצבים וילך - תשפ"ג | גליון 40 | הפקה ועריכה: הרב נעם יעקובי שליט"א וצוות המכון התורני

9.א
ונידון שנאמר (שמות יח, ג) "וישב משה לשפוט את העם", אבל שמואל היה טורח בכל מדינה ומדינה ושופט, כדי שלא יצטער לבא אצלו, שנאמר (שמואל א - ז) "והלך מידי שנה בשנה". אמר הקב"ה: משה שהיה יושב במקום אחד לדון את ישראל, יבוא אצלי לאוהל מועד לשמוע הדיבור, אבל שמואל שהלך בעיירות ודן אותם, אני הולך ומדבר עמו.

אלא שעל זה גופא יש לתמוה, הרי משה רבינו היה העניו מכל האדם אשר על פני האדמה, ואם כן למה באמת לא אחז בענווה ללכת אל כל ישראל כמו שמואל? אלא צריך לומר, שמשה רבינו ידע שכאשר ילך אל ישראל, ילך איתו הקב"ה, ועל כן דוקא מתוך ענותנותו לא רצה שיבוא עמו הקב"ה, ולכן לא הלך לישראל.

ומעתה נפלאים סדר הדיבורים ברש"י, וכך ביאורם: כאן אומר הפסוק "וילך משה וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל", והוקשה לרש"י, שהרי לא היתה זו דרכו של משה רבינו ללכת אל ישראל אלא שהם באו אליו, ולמה כאן חרג ממנהגו? ועל כן מפרש רש"י "לא אוכל עוד לצאת ולבוא" - איני רשאי כי ניטלה ממני הרשות וניתנה ליהושע, וממילא לא היה ה' בא עמו, ולכן דוקא ביום זה היה יכול משה להתנהג כמתבקש מענותותו הגדולה והלך כשמואל הנביא בשעתו לדבר עם ישראל.

ההבדל בין משה רבינו לשמואל הנביא
נאמר בתחילת פרשת וילך: "וילך משה וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל. ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבוא" וגו'.

וברש"י: "לא אוכל עוד לצאת ולבוא" - יכול שתשש כחו, תלמוד לומר (דברים לד, ז) "לא כהתה עינו ולא נס לחה", אלא מהו "לא אוכל", איני רשאי, שניטלה ממני הרשות וניתנה ליהושע.

"אנכי היום" - היום מלאו ימי ושנותי, ביום זה נולדתי וביום זה אמות. כך הוא סדר הדברים ברש"י לפי רוב החומשים. ולכאורה המעיין היטב בדבריו יגלה מיד תמיהה מתבקשת, מפני מה הקדים את פירוש המילים "לא אוכל עוד לצאת ולבוא" המובא בפסוק ב' לביאור על המילים "אנכי היום" הנמצאות בפסוק א'? מדוע לא פירשם כסדר הכתובים? [ואף שיש מהדורות מאוחרות של פירוש רש"י בהן מבוארים הפסוקים כסדרן, מכל מקום ברוב רובם של החומשים הוא כפי שציטטנו]. וטעמא בעי? ביאור נפלא הביא על כך הגאון בעל שו"ת "מים חיים" בשם זקנו הגאון רבי שמחה הכהן רפאפורט אב"ד לובלין.

דהנה, מצינו במדרש (שמות רבה פרשה טז) "בוא וראה מה בין משה לשמואל: משה היה נכנס ובא אצל הקב"ה לשמוע הדיבור, ואצל שמואל היה הקב"ה בא, שנאמר (שמואל א ג - א) "ויבא ה' ויתיצב", וכל כך למה? אמר הקב"ה בדין ובצדקה אני בא עם האדם. משה היה יושב ומי שהיה לו דין בא אצלו

איך ניגשים לסליחות?
"וְהָיָה בְשִׁמְעוֹ אֶת דְּבַרֵי הָאֱלֹהִים הַזֹּאת וְהִתְבַּרַךְ בְּלִבּוֹ לֵאמֹר שְׁלוֹם יְהוָה לִי כִּי בִשְׂרֹוֹת לְפִי אֵלַי לְמַעַן סְפֹת הָרֹוֹה אֶת הַצְּמֹאָה, לֹא יֵאָבֵה ה' סֶלַח לוֹ" (דברים כט, יח-ט).

הגה"צ רבי לייב חסמן זצ"ל עמד פעם בדרשה לפני סליחות בביאור פסוקים אלו ותמה מאד: אל מי התורה מדברת, הלא ממה נפשך אנו קוראים פרשה שלמה של תוכחה איומה ומחרידה שעלולה לבא על מי שמתברך בלבבו לומר שלום יהיה לי, והלא ברש"י אומר (לעיל יב) שכאשר שמעו ישראל את הקללות הוריקו פניהם, אם כן הבינו היטב והאמינו בקללות אלו, אם כן איך יתכן שיאמרו "שלום יהיה לי ובשרירות לבי אלך"?

לימדה אותנו כאן התורה את כוחות הנפש של האדם שיתכן שיהיה ירא שמים ואף חרד לדבר ה', ולמרות זאת אם לא יעורר את עצמו לפתוח את העינים לראות מה שהוא יודע היטב, זה כאילו חלילה הוא אומר "שלום יהיה לי", כי בלי שיעורר את עצמו בפועל לעשות טוב, לא תצא לו מכל התוכחה שום התעוררות.

אנחנו יודעים כמה קשה לאדם שנתון בויכוח עם חברו להתנצל בפניו ולומר לו טעיתי ואני מתבייש מהתנהגותי, ואילו אנחנו באים בסליחות ואומרים בפה מלא ובלי שום קושי: "לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים", צריך כל אחד לבדוק בעצמו אם אין בזה חלילה סרך של מתברך בלבבו שאינו שומע היטב מה שפיו דובר, כך שהוא יכול לומר את כל סדר ה'אשמנו' ולא להרגיש שום חרטה ורצון לשינוי. פלא שאנשים אומרים אחד לשני: 'היום נלך לומר סליחות', והלא צריכים היו לומר היום נבקש סליחות, צריך להרגיש שבאים לבקש סליחה.

כדי שתהיה לאדם התבוננות אמיתית, כדאי שישב קודם וילמד מוסר, יתבונן בעובדות הפשוטות והידועות, בפני איזה ימי דין ומשפט הוא עומד, מה מצבו ברוחניות, כמה תורה ויראה ומידות טובות חסר לו, כמה טובות הקב"ה עשה ועושה איתו בחייו וכמה אחוזים בודדים הוא מחזיר בעבודתו וכל אדם שלא ירמה

קרבה ואהבה, אז, כשאדם מתבונן מעט בזה יוכל לומר בלב נשבר את עוצמת הפסוק שפותח את הסליחות "לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים".

את עצמו ירגיש איזו כפיות טובה היא זו וכמה עליו לבקש סליחה מעומק הלב ועכשיו עת רצון שהקב"ה רוצה לסלוח ותיקן ימים מיוחדים של

אמרו לפני מלכויות

"אתם נצבים היום בְּלִפְנֵי" (דברים כט, ט).

איתא במדרש תנחומא (סימן א): 'אתם נצבים', אימתי, בזמן שתהיו 'כולכם' - אגודה אחת, שנאמר (לעיל ד, ד) "חיים כולכם היום".

פרשת נצבים נקראת לפני ראש השנה, כי בראש השנה עומדים היהודים לדין ככלל, ונצטוו 'אמרו לפני... מלכויות כדי שתמליכנו עליכם' (ראש השנה טז, א), ואין המלכת מלך אלא כשעומדים יחד ככלל, שנאמר (להלן לג, ה) "ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל".

כ"א אלול תקכ"ד: רבי יהונתן ב"ר נתן נטע אייבשיץ זצוק"ל בעל "יערות דבש", "כרתי ופלתי", "אורים ותומים"

לעדרים. שם ישב רבינו בשלוה וכתב שם חלק מספריו. רבינו יהונתן נולד בשנת ה'תנ"ו בעיירה פינטשוב שבפולין לאביו רבי נתן נטע ולאמו מרת שיינדיל לבית צינץ.

בשנת תק"י, היות וחשק רבינו להדפיס את ספריו עז היה, נאות לבקשת קהילת 'אה"ו' [ר"ת של שלושת הקהילות הגדולות והחשובות ביותר באשכנז: אלטונא, המבורג, ואנדיזבק], לכהן שם כאב"ד, הואיל והיו שם בתי דפוס, מה שלא היה בעיר מץ.

בילדותו נפטרה עליו אמו הצדקנית, ובשנת תס"ז, בהיות רבינו כבן אחת עשרה נתמנה אביו לכהן כאב"ד בעיר אייבשיץ וכראש הישיבה אשר בה נכנס רבינו ללמוד. אולם שנה לאחר מכן נפטר רבי נתן נטע למגינת לבו של העולם הצעיר. שם משפחתו של רבינו - "אייבשיץ" - נקבע לו בעבור היותו מתגורר בנערותו בעיירה אייבשיץ.

בקש רבינו לישוב בשלוה בקהילת אה"ו, מיד קפצה עליו אש המחלוקת הנוראה שכמעט ולא היתה כמותה בישראל, היא המחלוקת בינו ובין רבי יעקב עמדן (היעב"ץ), ומעשה שהיה כך היה: מגיפה נוראה פשטה בגלילות אשכנז, וכמעט כל אשה שהרתה ללדת היתה מתה בשעת לידתה, ופחד רב נכנס בלב נשות ישראל. וכמנהג ישראל, באו אל רבינו נשים הרות ותינו את צערם הנורא בפניו. רבינו, שהיה מקובל גדול ונורא, כתב להן קמיעות עם שמות קדושים ונתנם בתוך מטבעות וציוה את הנשים לענוד אותן. שנים מספר לפני כן וכמעט ונסתם הגולל על מעשיו השפלים של משיח השקר שבתאי צבי ותהפוכותיו, אלא שפה ושם נחשדו עדיין כמה אנשים ב'שבתאינות', דבר שגרם לריחוק גדול מהם, הואיל וטרם הגליד הפצע הנורא שהמיט

בעצת רבני העיר עבר רבינו ללמוד בישיבתו של המהר"ם א"ש (רבי מאיר אייזנשטאט), ישיבה אותה ייסד רבי שמשון ורטהיימר, שם קירבו ראש הישיבה מאד, ואף על מקים הישיבה - רבי שמשון - התחבב רבינו מאד.

לאחר שנה, בשנת תס"ח עזב המהר"ם א"ש את הישיבה וחזר לפולין ארץ מולדתו, דבר שהכריח את רבינו שהיה קשור בכל נימי נפשו אל רבו, לעזוב גם הוא את הישיבה וללכת ללמוד בישיבתו של דודו רבי אליעזר סגל בעיר הלישויא, שם עסק רבינו בחכמה ועלה ונתגדל שמו מאד עד כי רבים מבני הארץ חפצו לקחתו לחתן.

בשנת ת"ע נשא רבינו את הצדקנית מרת עלקלי בת רבי יצחק שפירא. לאחר חתונתו עבר רבינו להתגורר בעיר בומסלא, מקום מגורי חותנו רבי יצחק, שם שימש חותנו כראש ישיבה. בשנת תע"א, כשהיה רבינו כבן חמש עשרה שנה בלבד מינהו חותנו כראש מתיבתא, שם הרביץ תורה לרבים.

באותה שנה (שנת תע"א) עבר רבינו להתגורר בעיר פראג, שם למד וקבל תורה מאבי חותנו רבי אהרן יחיאל מיכל שפירא, ומזקן חותנו רבי בנימין וולף שהיה אב"ד פראג ורב המדינה, וכן מרבי אברהם ברוידא ורבי נתנאל טיאה וייל בעל ה"קרבן נתנאל".

בשנת תע"ג פרצה מגיפה בעיר פראג, ורבינו שחש לבריאות משפחתו וילדיו שכבר נולדו לו, עבר לעיר המבורג, שם גר אבי חמותו רבי מרדכי כהן.

בשנת תקט"ו נפטרה אשת רבינו, דבר שנגרם עקב הבזיונות הרבים והרדיפות הנוראות שבאו על רבינו ועל ביתו.

בשנת תקי"ט העלילו הגויים עלילות דם עקב מלשינותם של ה"פרנקיסטים" (חסידיו של יעקב פרנק שר"י), ובעקבות קונטרס שערך רבינו בו הוא מכחיש בכל תוקף אפשרות כזו שהיהודים יאפו דם במצותיהם, הוסרו הגזירות, ומכתבו זה של רבינו זכה לכבוד ויקר בין הגויים.

ביום כ"א אלול שנת תקכ"ד יצאה נשמתו של רבינו בטהרה, והוא כבן ס"ח שנים.

זכה רבינו להעמיד עשרות אלפי תלמידים בחייו, ורבי רבבות לאחר מותו. כמו כן עשרות ספרים הותרו לנו רבינו, מהם הוא בעצמו כתבם, מהם דרשותיו, ומהם תלמידיו כתבום.

בשנת תע"ד נפטר בפראג דרשן הקהילה, ורבינו פראג בקשו מרבינו שייאות לכהן בעירם כדרשן. וכך, בטרם מלאו לרבינו עשרים שנה נתמנה לדרשן הקהילה החשובה קהילת פראג. דרשותיו של רבינו נשאו חן וחסד בלב כל שומעיהן, וחרף היותן ארוכות מאד (לעיתים היו כשש ושבע שעות!) בתי הכנסת שבהם דרש רבינו מלאים היו מפה לפה.

זמן קצר לאחר שרבינו נתמנה לדרשן העיר, מינהו אף לראש הישיבה בפראג. בפראג שקד רבינו על התורה ועל החכמה, ושמו התעלה והתפרסם מאד בכל קצוות הארץ, ורבים מגדולי הדור שלחו אליו שאלות.

לא רק בעיני עמנו עלה קרנו של רבינו, כי אם גם בקרב הגויים המלומדים נתפרסם שמו. ויכוחים רבים ניהל רבינו עם מלומדי הנוצרים, והללו כיבדוהו והעריצוהו מאד בשל חכמתו כי רבה.

זכה רבינו להעמיד עשרות אלפי תלמידים בחייו, ורבי רבבות לאחר מותו. כמו כן עשרות ספרים הותרו לנו רבינו, מהם הוא בעצמו כתבם, מהם דרשותיו, ומהם תלמידיו כתבום.

בזכות קשריו הרבים של רבינו עם נכבדי הנוצרים, הורשה לו לרבינו לאחר השתדלויות אין-ספור להדפיס את הש"ס, וכך כותב רבנו בהקדמתו לספרו "כרתי ופלתי": "ומצאתי חן שהרשוני להדפיס ספרי התלמוד, מה שלא היה מאז ומקדם".

בשנת תצ"ז נפטר רבי דוד אופנהיים אב"ד פראג, וזמן מועט לאחר מכן נתמנה רבינו לכהן כאב"ד פראג, ובכך החזיק רבינו בשלש משרות: דרשן, ראש מתיבתא ואב"ד.

ובשנת תק"ב, כעשרים ושמונה שנים לאחר שרבינו התמנה לדרשן העיר פראג, נטל רבינו את משפחתו ועבר לכהן כרב העיר מץ (מייץ) שבצרפת. בעיר מץ הקים רבינו ישיבה רבתי בה הרביץ רבינו תורה

ליקוטים מתורת רבי יהונתן אייבשיץ זצוק"ל

"וְהָצִוּ אֶשֶׁר בּוֹ הִנָּע גְּדִיּוֹ יְהִי פְרָמִים וְרָאשׁוֹ יְהִי פְרוּעַ וְעַל שִׁפְמֵי יַעֲטָה וְטָמְא טָמְא יִקְרָא" (ויקרא יג, מה).

ובגמרא (סוטה לב, ב): 'וטמא טמא יקרא', צריך להודיע צערו לרבים ורבים מבקשים עליו רחמים.

שאל רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל, למה דוקא המצוה צריך שאחרים יבקשו עליו, ובפרט לאור פירוש רש"י על הפסוק (בראשית כא, יז) "וישמע אלקים את קול הנער" - שיפה תפילת החולה מתפילת אחרים עליו, ואם כן היה מן הראוי שהמצוה יתפלל על עצמו ולא יבקש מאחרים להתפלל עליו.

אלא כבר אמר רבינו יוסף גיקיטיליא זצ"ל בספרו "שערי אורה" (שער י) שלכן נקרא המצוה 'מוסגר', משום ששערי תפילה סגורים לפניו. נמצא שאינו יכול לבקש רחמים על עצמו, ולכן עליו להודיע את צערו לרבים כדי שיבקשו עליו רחמים. (מדרש יהונתן)

*

"את ה' אלהיך תירא אתו תעבד ובו תדבק ובשמו תשבע" (דברים י, כ).

בגמרא (קידושין נו, א): שמעון העמסוני היה דורש כל אתיו שבתורה, כיון שהגיע ל'את ה' אלקיך תירא' פירש וכו', עד שבא רבי עקיבא ודרש, 'את ה' אלקיך תירא' - לרבות תלמידי חכמים.

הסביר רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל, שמעון העמסוני לא דרש 'את ה' אלקיך' - לרבות תלמידי חכמים, כי הוא גדל והתחנך מנעוריו בין תלמידי חכמים, והיה נראה לו שהחיוב לנהוג כבוד ומורא כלפי תלמידי חכמים הוא דבר מובן מאליו, ולא צריך לכך ריבוי מיוחד בתורה.

רבי עקיבא, לעומת זאת, שהיה בתחילה עם הארץ, ובצעירותו אמר 'מי יתן לי תלמיד חכם, ואנשכנו כחמור' (פסחים עט, א), סבר שאנו זקוקים לדרשה מיוחדת: את - לרבות תלמידי חכמים, מפני שידע עד כמה מזלזל ההמון בתלמידי חכמים. (תפארת יהונתן)

*

"ועברתם את הירדן וישבתם בארץ אשר ה' אלהיכם מנחיל אתכם והניח לכם מקל איביכם מסביב וישבתם בטח" (דברים יב, י).

במדרש תנחומא (נצבים א): אלמלי היו ישראל באגודה אחת אין כל אומה ולשון יכולים לשלוט בהם.

רבינו יהונתן אייבשיץ זצ"ל תמה על כפל הלשון, אם הקב"ה יניח להם מכל אויביהם,

הרי שישבו בטח ומדוע היתה התורה צריכה לכתוב זאת? ותיירץ, שפעמים יש שלום מן האומות הסובבות את עם ישראל, אך אין שלום בין היהודים.

*

"וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו לא יגש את רעהו ואת אחיו פי קרא שמטה לה" (דברים טו, ב).

הסביר רבינו יהונתן אייבשיץ זצ"ל שעל ידי קיום מצות שמיטת כספים ידע איש הישראלי שימי חיינו כצל עובר, ו'לה' הארץ ומלוואה' (תהלים כד, א), וידע כי לא יגיע לשלימות בקיבוץ הקנינים אשר 'יצבור ולא ידע מי יאספם' (שם לט, ז). כשיראה כי שבתה הארץ שבת לה, ויד הכל שוה בארץ אשר עיני ה' בה תמיד, יבין ששנת השמיטה רומזת לעולם שכולו טוב, אשר שם ינוחו כל יגיעי כח מעצבם ומעבודתם, עשיר ורש נפגשו, ועבד חפשי מאדוניו.

ונאות לעובד ה' שלא ישים כל חושו וחילו בהבל המדומה, ובתחבולות לאסוף עושר שלא כמשפט התורה, כי אם להיות מתמימי דרך ההולכים בתורת ה', ויבטח באלקי יעקב, שהוא הנותן לחם לכל בשר ובתורתו יהגה יומם ולילה. וברכת ה' היא תעשיר ברצונו נותן וברצונו נוטל, ושווא כל תחבולות בני אדם. (תומים סימן סז סק"א)

*

"יפה תורה עם דרך ארץ"

כתב רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל: כבר כתב יוסיפון בן גוריון שהיו בתקופת בית שני אנשים שהיו שוכנים ביערות ומתבודדים, וממש לא אכלו רק פרי עצי היער, והיו נזירים מכל ענייני העולם. אבל הפרושים לא נחה דעתם במ כלל וכלל, כי עובד ה' השלם, צריך להיות דבריו ועסקיו נוח לשמים ולבריות, ולא להפריע נימוס יישוב העולם וחבורת בני אדם והנהגת מדינה. ואילו היו כולם נזירים כאלה, לא נתקיים נימוס וסדר הטבע, ויכלה העולם ויאבד קשר האומה. על זה רמזו חז"ל (אבות פ"ב מ"ב): "יפה תורה עם דרך ארץ" ולכן כל הפרישות שיעשה האדם תהיה על זה הסוג, שיש אפשרות שתקיים אותה כל האומה. אבל הפרישות שאפשרית רק ליחיד ולא לאומה בכללה, אינה בגדר השלימות, ודברים כאלה הרחיקו חכמי ישראל. וזהו כוונת המדרש (פ' קדושים): 'פרשה זו נאמרה בהקהל' כי הקדושה במותר לך, תהיה רק במה ששייך בהקהל. (תפארת יהונתן)

דור הפלגה ידע את חכמת ספינות האויר

כתוב (בראשית יא, ב): "וימצאו בקעה בארץ שנער וישבו שם ויאמרו הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים". ויש להבין מדוע התחילו לבנות את המגדל בעמק בבקעה ולא על הר גבוה שקרוב יותר לשמים? והיה אפשר לומר, כי על ההרים אין חומר בניה, ובאדמה אשר בעמק יכלו לעשות לבנים וטיח. ואפשר עוד לומר כמו שרבי יהונתן אייבשיץ ז"ל בספרו "תפארת יהונתן" על התורה כאן מפרש שאנשי דור הפלגה רצו לשגר ספינה לירח ולגור שם כדי להינצל ממבול נוסף, לכן התחילו לבנות את המגדל שיהא גבוה עד שיצא מכוח המשיכה של כדור הארץ ומשם ישלחו ספינות אויר שיעזרו עד הירח, ע"כ. ולפי זה היה צריך לבנות מגדל בגובה של כמה אלפי מטר, וכדי שהמגדל לא יפול היה צורך בבסיס רחב של כמה אלפי מטר, כמו שמצינו בבבא בתרא דף ג' ע"א: שהרוחב צריך להיות בהתאם לגובה. לפי זה לא יכלו לבנות את המגדל בהר כי אם בבקעה רחבת ידיים.

(אמרי שמאי)

נשים לב: ר' יהונתן אייבשיץ שדיבר על חללית לירח, נפטר לפני כמאתים וארבעים שנה...

רבי יהונתן בימי נעוריו

בהיותו בן שבע שנים, היה הלימוד בחדר קל מדי עבור הילד המחונן, לכן שכר לו אביו מלמד מיוחד ללמוד עמו גמרא, בנוסף על לימודיו שלו עם בנו. רבינו היה מצוין לא רק בכשרונותיו העילויים, אלא היה עילוי גם בכח התמדתו הנפלאה. גם בלכתו בדרך היה רגיל לשנן את פרקי תלמודו.

פעם אחת בלכתו לבית המדרש, פגע בו גוי מגושם ואכזר, שהתנפל עליו והפליא בו את מכותיו. בתחילה פרץ הקטן בבכי, אך לאחר שהתאושש מתדהמתו החליט ללמד את הגוי הזה לקח, הוא הוציא מכיסו מטבע ונתנו לבריון "קח ממני מטבע זה במתנה" - אמר, ולמראת הגוי ההמום, המשיך ואמר: "היום זה יום מיוחד ליהודים, מנהגנו לתת את כל הכסף שבכיסנו לגוי המכה אותנו". חיך הגוי והלך לדרכו כשהוא מהרהר בלבו שכדאי להכות עשיר, ולקבל את הכסף שבכיסו. לא עברו רגעים מספר וראש הקהל, אדם נשוא פנים ועשיר, חלף לידו, מבלי לחשוב פעמיים התנפל הבריון על ראש הקהל והחל להכותו. ראש הקהל הנדהם החל לצעוק בקולי קולות לעזרה, השוטרים שהוזעקו תפסו הבריון והטילו אותו לכלא.

האחריות על הטף היא בידי הנשים

טפכם נשיכם וגרף אשר בקרב מחניף מחטב עציף עד שאב מימיף (דברים כט, י). הסביר רבי שמשון רפאל הירש זצ"ל: לא נאמר "וטפכם" עם וי"ו החיבור, כי באמת הטף והנשים כדבר אחד נחשבים, וכפי מידת היראה הנמצאת בלב האמהות כך תהיה מידת היראה אצל בניהן אשר הן מגדלות.

בשולחן ערוך (או"ח תקצ"ז): "אוכלים ושותים ושמחים ואין מתעניין בראש השנה". ודבר זה פלוגתא היא בראשונים, [ע"י רא"ש (שלהי ר"ה), אור זרוע (ריש הלכות יוהכ"פ), ומרדכי (ר"ה תש"ח)].

והנה במרדכי נתן טעם לאיסור בזה"ל: "אסור להתענות בין מדברי תורה בין מדברי קבלה בין מברייתא בין מתלמודא, מדברי תורה מנין, לפי שהוא כלול עם שאר המועדות וכתב ביה "מקרא קודש" ודרשינן בספרא וספרי קדשהו במאכל ומשתה ובכסות נקיה, וכן פירש רש"י פרשת "אמור אל הכהנים" (כג, לה), ו"מקרא קדש" דיום כיפור - בכסות נקיה ובתפלה וכו'. ועוד, דראש השנה איקרי 'חג' ככל המועדים דכתיב "בכסה ליום חגנו" וכו', וכתב "ושמחת בחגך", וא"ר יוחנן הוקשו כל המועדות זה לזה, הא למדת ששוה לשאר י"ט וכו", עכ"ל.

וצריך עיון [לטעם המרדכי שכתב "ועוד דר"ה איקרי חג" וכו'], האם אכן כוונתו לומר דאיכא בראש השנה חיוב שמחה ממש? דהלא בפשטות "ושמחת בחגך" נאמר רק בשלוש רגלים, וכמו כן חזינן דאין מצות שלמי שמחה בראש השנה, וגם יעויין "מגן אברהם" (סי' תקצ"ז) בשם "מגיד מישרים" שאין לאכול בשר ולשתות יין בראש השנה ואם כן איך תקיים השמחה.

והנראה בזה, דהנה יעויין רמב"ם (פ"א מהלכות שבועות ה"ו) דהנשבע לצום בשבת ויום טוב הרי זו שבועת שוא. וחזינן מיניה, שהאיסור להתענות בשבת ויום טוב הוא מן התורה.

ויש לעיין, דבשלמא ביום טוב י"ל דזהו משום דכיון דהתענית מבטלת את שמחת יום טוב, ומצות שמחה ביום טוב היא מן התורה, אם כן איכא איסור מן התורה להתענות, אמנם בשבת דלא כתיב ביה שמחה וכל מצות אכילה בו היא רק מדברי קבלה משום עונג וכדכתיב "וקראת לשבת עונג", א"כ יש לעיין מנלן לאסור תענית מדין תורה.

ובאמת גם ביום טוב יש לעיין דאם כל האיסור להתענות בו הוא רק משום ביטול מצות שמחה אם כן היה מן הדין דאדם שאין לו בשר ויין יהיה מותר לו להתענות, דהלא אין שמחה אלא בבשר ויין והוא שאין לו דברים אלו הא בלאו הכי אינו מקיים למצות שמחה ומדוע יאסר עליו להישבע ולצום, וברמב"ם לא משמע כלל כן אלא דאיכא איסור בעצם העינוי

זהירות מלהתפעל מהצלחת הרשעים

"פן יש בכם איש או אשה או משפחה או שבט אשר לבבו פנה היום מעם ה' אלהינו ללכת לעבד את אלהי הגוים ההם פן יש בכם שרש פרה ראש ולענה, והיה בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמור שלום יהיה לי כי בשררות לבי אלף" (דברים כט, יז-יח).

לשון זו של "בשרירות לבי אלף" תמוהה, לכאורה ראוי היה יותר לומר "אף כי בשרירות לבי אלף", שלמרות זאת לא יהיה לי נזק?

ביאר הגה"צ רבי מתתיהו סלומון משגיח ישיבת לייקווד בשם רבו חגה"צ רבי אליהו לאפיאן זצ"ל: הנהביא אומר לישראל בדבר ה' (מלאכי ג, ג) "חזקו עלי דבריכם אמר ה' ואמרתם מה נדברנו עליך אמרתם שוא עבוד אלקים ומה בצע כי שמרנו משמרתו וכי הלכנו קדורנית מפני ה' צבאות ועתה אנחנו מאשרים זדים", פירש רש"י, אנחנו עבדנוהו ושמרנו משמרתו ועתה רואים

פריקת עול ורצח במסוה של שיטה מוסרית

"והתברך בלבבו לאמור שלום יהיה לי כי בשררות לבי אלף" (דברים כט, יח). הגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד כתב בשם החפץ חיים זצ"ל, שהכתוב מזהיר שלא לעשות את התאוות ופריקת עול לדרך חיים ולשיטה פילוסופית. פורק העול בימינו מצטדק ואומר: איני סתם קל דעת ומופקר, משכיל אני!

ולא רק משום מניעת הבשר ויין דפתיכא ביה.

ולכן נראה דעיקר איסור תענית ביו"ט מן התורה הוא משום דכתיב "מקרא קודש יהיה לכם". ויעויין רש"י בפרשת אמור (ויקרא כג, לה) שכתב ד"מקרא קודש" היינו במאכל ומשתה וכסות נקיה, ופירש זאת הרמב"ן שם בפסוק ב' בזה"ל: "ורז"ל אמרו ארעם במאכל ובמשתה ובכסות נקיה. כלומר שלא יהא חוקם אצלך כחך שאר הימים אבל תעשה להם מקרא כל קדש לשנות במאכל ובלבוש מחול לקדש".

והיינו דצריכים לעשות דבר היכר שיום זה אינו כשאר הימים, ומדכתיב "לכם" ילפינן שהיכר זה ייעשה ע"י צרכי הגוף, וכמו שדרשו בגמ' בפסחים (סו, ב) עה"פ "עצרת תהיה לכם" ד"לכם" היינו צרכי הגוף, ומעתה כשקובע הוא את יום זה לתענית הלא הוא סותר ומבטל בידיים את ה"מקרא קודש יהיה לכם" ולכך אסור לעשות זאת מן התורה ולא חיילא השבועה, ונתייבשה הקושיא מיום טוב.

וממילא אתי שפיר נמי מה שכתב הרמב"ם לגבי שבת דאסור להתענות בו מן התורה, דכיון דגם בו נאמר שבת שבת ונכלל בפרשת "מקראי קודש" [וכמו שאומרים בקידוש "תחילה למקראי קודש"] ילפינן משאר יום טוב דקיום ה"מקרא קודש" יהיה ע"י "לכם". וזהו גם המכוון במה שאמרו בפסחים הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם דכתיב "וקראת לשבת עונג". והיינו דפסוק זה הוא גילוי על הפסוק "מקרא קודש" שהוא מתקיים ע"י לכם ודו"ק.

ולפי זה יובנו גם דברי הגאונים הנ"ל, דכמו שבכל המועדים בפסח בשבועות ובסוכות, נאמר בפרשת אמור ופרשת פנחס "מקרא קודש יהיה לכם", כך גם בראש השנה נאמר בפרשת פנחס "מקרא קודש יהיה לכם", וא"כ גם שם ילפינן לעשות מקרא קודש ע"י "לכם" דהיינו מאכל ומשתה וממילא אסור הוא בתענית [ומיהו גם ביום הכיפורים נאמר "מקרא קודש יהיה לכם" בפרשת אמור ופנחס אלא נסמך מיד אח"כ בב' המקומות "ועניתם את נפשותיכם", והיינו מהטעם הנ"ל דבא ללמד דאע"פ שזהו מקרא קודש לכם מ"מ יש מצות עינוי ומקרא קודש יתקיים בכסות נקיה].

אנו הרשעים מצליחים עד כי מאשרים אנו אותם על מעשה רשעם. "גם נבנו עושי רשעה גם בחנו אלקים וימלטו", ופירש רש"י, גם בחנו אלקים לומר נראה מה יכול לעשות לנו וימלטנו מן הרעה ולא נכשלו.

מבואר שבזמן עקבתא דמשיחא תהיה סכנה גדולה שהחרדים אל דבר ה' בראותם הצלחת הרשעים ירפו מחוזק אמונתם ובטחונם בהשי"ת ויכנס ספק בלבבם אולי הצדק אתם.

זו כוונת הפסוק "פן יש בכם", בין יראי ה' מי שיאמר שיעשה כן גם הוא "כי בשרירות לבי אלף", היינו זו נתינת טעם שבדור ההוא יראו שההולכים בשרירות לבם הם הם המצליחים בעיני העם, והלא ידוע מה שכתב הגר"א שסוף המאה האחרונה היא כנגד התוכחה בפרשת כי תבא ולפי חשבון זה תקופתנו היא המתוארת בפרשת נצבים. ומה מאד מתאימים הדברים האלה למצב הדור.

והרוצח טוען: איני סתם ליסטים - קומיניסט אני! על כך נאמר "לא יאבה ה' סלוח לו!"

והוסיף רבי אלחנן: בעונש מידה כנגד מידה, נראה שגם רדיפת היהודים בדורנו אינה בהתפרצות יצרים, אלא במסווה של שיטה מוסרית רחמנא ליצלן.

(קובץ הערות, סימן יב)